

„AUKŠTAIČIO“ SAULĖLYDIS

Galingieji KJP laivai – fregatos – savo tarnybą baigė: F-11 „Žemaitis“ jau utilizuotas, o F-12 „Aukštaitis“ pamažu rūdija krantinėje, laukdamas, kol bus paaukotas metalo laužui. Viltis, kad jis taps muziejumi, bliūkšta dėl lėšų stygiaus, bet daugybei karo jūrininkų „Aukštaitis“ visiems laikams liks ypatingas laivas.

Susipynę likimai

„Su „Aukštaičiu“ pradėjau tarnybą KJP, su juo kartu ir į pensiją išeisiu“, – 17 metų tarnybos kelią reziumuoja vyr. psk. Vladas Gruodis. Jis „Aukštaičio“ į kitus laivus neišmainė, buvo kartu iki galo – jūrininkas yra vienintelis tebetarnaujantis fregatoje, kurios nurašymo procesas jau įsibėgėjęs. „Paskutinis mohikanas“ – kartais jį draugiškai pavadina kolegos. Tarnybą fregatoje vyr. psk. V. Gruodis pradėjo kaip radioelektroninės kovinės dalies specialistas, vėliau dirbo bocmanu. Paprašytas papasakoti įdomiausius tarnybos įvykius, jis tik santūriai šypsosi į ūsą ir po paslaptingo atodūso „visko buvo...“ pradeda nuoširdžiai juoktis.

Kalbant apie F-12 „Aukštaitį“, ypatinga šiluma nušvinta ir KJP Karo laivų flotilės vado kmdr. Artūro Andrušaičio veidas. „Aukštaitis“ jo širdyje neabejotinai užsikariavo svarbią vietą – būtent jam, anuomet dar vyr. leitenantui, 1992 m. lapkričio gale buvo patikėta vadovauti fregatai F-12. „Pirmosios fregatų įgulos ruošėsi Palangos miškuose, sovietinėje karinėje bazėje, nes daugiau nebuvo kur. Parsivežti fregatų į Liepoją vykome su emociniu pakilimu ir šaukdami „valio!“. Grįžus prasidėjo intensyvus darbas, reikėjo įvaldyti visas laivo sistemas ir ginkluotę, mums pasisėkė, kad kiekvienoje kovinėje dalyje turėjome nors po vieną profesionalą, kurie pasidalijo savo patirtimi“, – prisimena kmdr. A. Andrušaitis,

„Aukštaičio“ šaudymo pratybos – įspūdingas reginys, kurio jau nebeteks pamatyti.

fregatai vadovavęs 1992–1997 m.

Sentimentų šiam karo laivui, pirmiausia jo įspūdingai ginkluotei, neslepia ir dabartinis KJP vadas jūrų kapitonas Olegas Mariničius. Iš pradžių jis „Aukštaityje“ tarnavo kaip ginkluotės specialistas, o 1997–1999 m. – kaip laivo vadas.

Šie trys vyrai, su „Aukštaičiu“ išmaišę jūras, aplankę daugybę uostų ir dalyvavę ne vienoje pratybose, papasakojo įdomiausius fregatos tarnybos įvykius.

Svilinanti karo laivo ugnis

Galingiausi visų laikų Lietuvos KJP laivai „Žemaitis“ ir „Aukštaitis“ buvo ginkluoti zenitiniais-raketiniais kompleksais, suporintais 57 mm artilerijos pabūklais, artileriniais kompleksais, giluminėmis bombomis, reaktivinių bombų svaidyklėmis, kovos su laivais sistema, stambaus kalibro kulkosvaidžiais.

„Tai buvo pirmi rimti Lietuvos karo laivai. Fregatų ginkluotė techniškai labai sudėtinga, nes palyginti mažame laivo korpuse sutalpinta daugybė universalių ginklų, skirtų kovai su povandeniniais ir antvandeniniais laivais, oro taikiniais, taigi 1992–1993 m. ją įvaldyti buvo iššūkis, nuėjome kryžiaus kelius. Kita vertus, turėjome pakankamai daug laisvės sukurti tam tikriems ginkluotės panaudojimo būdams, kurių iki tol nebuvo. Taigi išnaudojome visas galimybes, paruošėme geriausius artileristus ir raketininkus Baltijos šalyse, fregatose užaugo profesionalių ginkluotės specialistų karta, šie žmo-

TECHNINIAI DUOMENYS

Vandens talpa – 982 t
 Ilgis – 71,2 m
 Plotis – 10,29 m
 Aukštis – 22 m
 2 variklių maksimali galia – 30 000 AJ
 Maksimalus greitis – 35 mazgai

nės dabar tarnauja kituose laivuose“, – akcentavo KJP vadas.

Per 17 tarnybos metų „Aukštaitis“ dalyvavo ne vienoje šaudymo pratybose, tačiau pačios įspūdingiausios buvo tuomet, kai fregatos įgula artilerinių šaudymų metu panaudojo visą turimą ginkluotę. „Mokymuose norėjome parodyti, ką sugeba laivas. Iš eilės iššovė visi pabūklai, buvo įdomu: visas laivas drebėjo, nes atitrunka buvo milžiniška, net lempos dužo“, – prisiminė vyr. psk. V. Gruodis.

1979 m. pastatytas „Aukštaitis“, palyginti su analogiškais to meto NATO laivais, buvo galingesnis: fregata turėjo 2 pagrindinius variklius ir dujų turbiną, jų bendra galia siekia 38 000 AJ ir leidžia pasiekti apie 35 mazgų (65 km/val.) greitį. Taigi universali ginkluotės komplektacija ir variklių galia net visko mačiams vakariečiams darydavo įspūdį.

Šią didžiulę karo mašiną aptarnavo 66 žmonių įgula. „Kadangi fregatos buvo projektuotos kovai, jose daugiausiai vietos buvo skirta ginkluotei, žmonėms jos liko mažai. Karininkai, išskyrus laivo vadą, gyveno po du, kovinių dalių viršilos – po šešis, kiti įgulos nariai sutilpdavo dviejuose kubrikuose, taigi

komforto buvo mažai, nors šį laivą projektavo moteris“, – pasakojo kmdr. A. Andrušaitis. Tačiau ir įgulai, ir „Aukštaičio“ ginkluotei didžiausi iššūkiai buvo ne komforto stoka, o tarptautinės pratybos.

Tarp įveiktų priešų – ir povandeniniai laivai

Tarptautiniai mokymai kasdienę fregatų įgulų rutiną kaip reikiant pajvairindavo. Dažniausiai mokymai tęsdavosi tris savaites, per kurias tekdavo paplušėti iš peties, priklausomai nuo scenarijaus: šaudyti, ieškoti povandeninių laivų, atlikti manevrus su kitais laivais, buksyruoti laivus. Svarbiausia buvo pasirodyti kuo geriau ar bent jau ne prasčiau už kitus. Žinoma, pačios sunkiausios buvo pirmosios „Aukštaičio“ pratybos svetur. „Tarptautinėje arenoje fregata debiutavo 1993 m. lapkritį, praėjus maždaug metams nuo jos įsigijimo. Pamenu, užsienyje niekas negalėjo patikėti, kad užduotis sėkmingai atliko lietuviai. Net laikraščiai rašė, kad mums vadovavo rusų instruktoriai. Tuomet nebuvo lengva jau vien

todėl, kad nelabai mokėjome angliškai, NATO procedūros taip pat buvo naujiena, bet džiaugiuosi, kad pavyko gerai pasirodyti“, – prisiminė jūrų kpt. O. Mariničius.

Ko gero, mėgstamiausia karo jūrininkų užduotis yra šaudymas, bet ne mažiau smagu, kai tenka dalyvauti intriguojančiose povandeninių laivų medžioklėse. „Aukštaitis“ tai išbandė ne kartą. „Povandeninių laivų ieškodavo ne vienas laivas, o visas junginys, dalyvaujantis pratybose. Povandeninio laivo vadas gaudavo užduotį, kur nustatytame rajone turi pasinerti, o kur iškilti į paviršių. Tik jis ir junginio vadas žinodavo, kaip manevruos. Tuo tarpu paieškos laivų grupės vadas turėdavo nuspręsti, kokį metodą pasirinks, kaip sustatys laivus. Tuomet visi laivai su savo įranga pradėdavo ieškoti. Atsiradus kontaktui su povandeniniu laivu, buvo bandoma nustatyti jo kryptį ir greitį, o laivai atitinkamai išrikiuojami išilgai jo judėjimo krypties. Tuomet pirma laivų pora palaiko kontaktą, jį perduoda kitiems; jei padėtis pasikeičia, trečia laivų pora jau turi bėgti į priekį ar kita kryptimi, priklausomai nuo situacijos, kad susektų povandeninį laivą. Šios

*„Aukštaičio“
įgula po moky-
mų nusifotogra-
favo su adm.
R. Baltuška.*

gaudynės vyksta lėtai, nes povandeninis laivas juda pamažu, kad nekeltų didelio triukšmo“, – pasakojo pirmasis „Aukštaičio“ vadas.

Visko mačiusiems karo jūrininkams padarė įspūdį povandeninių laivų apšaudymas koviniais sviediniais. „Dirbome su švedų povandeniniais laivais, kurių įgulos nebuvo patyrusios, kaip povandeninį laivą ir jame esančius žmones paveikia šalia įvykęs sproginimas. „Aukštaitis“ iššovė 6 bombas, žinoma, prieš tai buvo nustatyti saugūs atstumai. Po to švedai buvo labai patenkinti, nes pirmą kartą gavo rimtą kovinį krikštą“, – prisiminė kmdr. A. Andrušaitis.

Kad ir kokios ekstremalios būtų pratybos, vis dėlto jų scenarijai žinomi iš anksto, joms galima pasiruošti. Visai kas kita, kai pasitaiko vadinamųjų nestandartinių situacijų, kurios ir patikrina, kas yra kas. Tokių buvo ir „Aukštaičio“ tarnyboje.

Neeilinės „Aukštaičio“ istorijos

Jūrininkai apie savo nuotykius gali pripasakoti tokių istorijų, kad paskui jų tikri dalyviai nebeatpažįsta, o kai kuriuos nutikimus tiesiog norisi palikti užmarštyje... „Aukštaičio“ senbuvis vyr. psk. V. Gruodis irgi laikosi santūriai ir iš karto nepuola atskleisti paslapčių: „Kas gali būti įdomaus jūroje? Budėjimas, miegas, budėjimas, miegas... Liūdna. Po kelių parų nebeskiri, kuri savaitės diena, prarandi laiko pojūtį. Tiesiog rutina, ir tiek.“ Tačiau pamažu jūrininkai atlyžta ir iš atminties užkaborių traukia spalvingiausius pasakojimus.

Efektingiausias ir išskirtinis fregatų pasirodymas siejamas su 1999 m. Jūros švente. Tuomet „Žemaitis“ ir „Aukštaitis“ pranoko žiūrovų lūkesčius su kaupu. „Admirolas Baltuška aukštiesiems

svečiams norėjo pademonstruoti fregatų galimybes. Tuomet buvo įjungti ne tik varikliai, bet ir dujų turbina – fregatos ėjo visu greičiu (maždaug 34 mazgų – 60 km/val.), 1000 t laivui tai labai didelis greitis). Turėjome plaukti paskui tuometinį Karinių jūrų pajėgų štabo ir aprūpinimo laivą „Vėtrą“, ją pasivyti ir pasukti į šoną. Mes visu greičiu praskriėjome labai arti išilgai jos, bangų aukštis siekė maždaug 5–6 metrus. Žmonės, buvę ant pagrindinio „Vėtros“ denio, atsidūrė iki kelių vandenyje... Manėme, kad admirolas kaip riekiant duos velnių, o jis pasakė, kad buvo gražu, bet gal nereikėjo...“ – kvatodamasis pasakojo kmdr. A. Andrušaitis.

Vieną iš sudėtingiausių nestandartinių situacijų netoli Klaipėdos uosto vartų teko įveikti ilgamečiam

Adm. R. Baltuška prie laivo „Aukštaitis“.

↖
Laivo vėliavų perdavimas pirmiesiems fregatų vadams.

*Pasiruošimas
artilneriniams šau-
dymams laive
„Aukštaitis“.*

„AUKŠTAIČIO“ ISTORIJA

1979 m. pastatytas Kijevo laivų statykloje.
1980 m. lapkritį perduotas Juodosios jūros
karo laivynui (Sevastopolyje).

1982–1989 m. vykdė kovines užduotis Bal-
tijos jūros karo laivyno sudėtyje.

1983 m. rugsėjo 30 d. pavadintas „Komsol-
molec Latviji“.

1992 m. lapkritį iš Liepojos SSRS Baltijos
karinio laivyno perduotas į Lietuvos pa-
krančių apsaugos rinktinės Atskirąjį laivų
divizioną.

1992–2009 m tarnavo Lietuvos karinėse
jūrų pajėgose.

VADAI

1992–1997 m. kmdr. A. Andrušaitis

1997–1999 m. jūr. kpt. O. Mariničius

1999–2005 m. kmdr. Eugenijus Valikovas

2005–2008m. kpt. ltn. Darius Pocius

2008–2009m. kpt. ltn. Tadas Jablonskis

„Aukštaičio“ vadui kmdr. Eugenijui Valikovui. Kaip pasakojo jo kolegos, per jūros šventę fregata, plaukdamą į uostą, dėl techninių gedimų buvo priversta apsisukti vietoje netoli uosto vartų. Tokį sprendimą reikėjo priimti akimirksniu: jei laivas nebūtų atlikęs šio manevro, būtų susidūręs su priešais atplaukiančia „Vetra“.

Beje, kalbant apie manevrus ribotoje zonoje, „Aukštaičio“ prisijaukinimo laikais jo plieninio korpuso tvirtumas buvo netyčia išbandytas krantinėje – atsipirkta maždaug metro skylė, o kai kurie šaltiniai teigia, kad krantinės gelžbetonis nukentėjo smarkiau...

Paklausti apie didžiausias audras, su kuriomis „Aukštaičiui“ teko galynėtis jūroje, pašnekovai sutartinai mini 1994 m. rugsėjo 28-ąją (tą audringą naktį nuskendo keltas „Estonia“). „Plaukėme į pratybas Norvegijoje, audringą naktį stovėjome su nuleistu inkaru. Vėjo greitis siekė daugiau kaip 36 m/s, bangos apie 4–5 metrus, tiksliai išmatuoti, aišku, negalėjome, laivo nosis atsidurdavo po vandeniu“, – detales prisiminė buvęs „Aukštaičio“ vadai.

Apie 17 „Aukštaičio“ tarnybos metų galima pasakoti valandų valandas, bet šiuo metu jūrininkus labiausiai domina ne laivo žygiai, o jo likimas.

Ar užsitarnavo „Aukštaitis“ gyvenimą po tarnybos?

Fregatos „Aukštaitis“ nurašymo procedūra jau įsibėgėjusi. Kaip ir prieš „Žemaičio“ utilizavimą, taip ir dabar KJP inicijavo diskusiją, kad fregatą vertėtų išsaugoti kaip muziejų. „Tai viso pasaulio praktika, kad kariniai laivai paverčiami muziejais ir virsta traukos objektais bei atrakcija žmonėms. Aišku, tam reikia nemažai investicijų. Tikiuosi, kad „Aukštaitis“

nebus nurašytas metalo laužui, o išliks kaip vienas pirmųjų KJP laivų ir toliau gyvuos. Yra įvairių nuomonių, kaip išsaugoti laivą, galutinai dar neapsispręsta, bet finansinė valstybės situacija vis dėlto nėra palanki“, – savo poziciją išsakė KJP vadas.

Idėja apie „Aukštaičio“ tolesnį gyvenimą, be abejo, graži, bet sudėtingu krizės laikotarpiu niekas neplanuoja jos remti finansiškai – nei pačios Karinės jūrų pajėgos, nei Krašto apsaugos ministerija. Vytauto Didžiojo karo muziejus buvo susidomėjęs galimybe vieną iš fregatų paversti savo eksponatu. „Tai labai įdomus laivas, bet reikia nemažų investicijų, kad stovėdamas krantinėje jis išliktų gyvybingas, veiktų pagrindinės jo sistemos. Mūsų skaičiavimais, muziejinę fregatą turėtų aptarnauti 6 žmonės, per metus aptarnavimas kainuotų apie 200 tūkst. litų (jeigu krantinė būtų suteikta nemokamai), mums tai per brangu, todėl savo planų atsisakėme“, – pasakojo Karo muziejaus direktorius dr. Gintautas Surgailis. Beje, šie skaičiavimai buvo atlikti dar prieš utilizuojant „Žemaitį“, o per sunkmetį „Aukštaičio“ kandidatūros muziejininkai net nesvarstė. Paskutinį šansą išlikti „Aukštaičiui“ suteikti gali nebent Klaipėdos savivaldybė, į kurią žada kreiptis KJP vadas. Anot jo, šiam reikalui jau gavęs ir kariuomenės vado palaiminimą.

Vis dėlto, kad ir kaip norėtusi būti optimistais, realiausia dabartinėmis ekonominio nuosmukio sąlygomis, kad „Aukštaitis“ dar šiemet bus utilizuotas, o tam tikras jo dalis eksponuos Karo muziejus, Karinės jūrų pajėgos ir Biržų savivaldybė, su kuria „Aukštaitis“ draugavo visus 17 savo tarnybos metų.

Ilona Skujaitė

Karlo Zikaro, Giedrės Maksimovicz ir KJP archyvo nuotr.

Pirmasis „Aukštaičio“ vadas kmdr. A. Andrušaitis.

↪
Paskutinis „Aukštaičio“ mohikanas – vyr. psk. V. Gruodis, laive tarnaujantis 17 metų.